

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

PECULIARITIES OF THE PREPARATION OF UKRAINIAN NATIONAL POLICE OFFICERS FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES

Стаття присвячена розгляду проблеми підготовки працівників поліції до професійної діяльності. У статті розглянуто основні тенденції в підготовці кадрів для поліції, які мають місце у європейських країнах. На підставі нормативних актів визначено вимоги до поведінки поліцейського у професійній діяльності. У контексті формування професійної відповідальності у майбутніх офіцерів поліції конкретизовано очікувані результати навчання, які описано в чотирьох категоріях-дескрипторах: знання, уміння, комунікація, автономність і відповідальність; розкрито їх сутність. Обґрунтовано необхідність формування професійної відповідальності курсантів шляхом удосконалення освітнього процесу.

Ключові слова: підготовка, професійна діяльність, професійна відповідальність, офіцери поліції, курсанти.

ваны ожидаемые результаты обучения в четырех категориях-дескрипторах: знания, умения, коммуникация, автономность и ответственность; раскрыто их сущность. Обоснована необходимость формирования профессиональной ответственности курсантов путем усовершенствования образовательного процесса.

Ключевые слова: подготовка, профессиональная деятельность, профессиональная ответственность, офицеры полиции, курсанты.

This article focuses on problem of preparation of the police officers for professional activities. The article describes the main trends in the preparation of personnel for police that prevail in European countries. The requirements for the conduct of a policeman in professional activities are defined by the normative acts. In the context of the formation of professional responsibility, the future officers of the police have concretized the expected results of training in four categories-descriptors: knowledge, skills, communication, autonomy and responsibility; their essence is revealed. The necessity to form cadets' professional responsibility by improving the educational process is justified.

Key words: preparation, professional activities, professional responsibility, police officers, cadets.

УДК 378.635.174-057.87(477)(043.5)

Кудрявцева Г.І.,

аспірант кафедри педагогіки та психології

Харківський національний університет внутрішніх справ

старший слідчий слідчого відділення Сумський відділ поліції

Головного управління Національної поліції в Сумській області

Стаття посвящена проблеме подготовки сотрудников полиции к профессиональной деятельности. В статье рассмотрены основные тенденции в подготовке кадров для полиции, которые имеют место в европейских странах. На основании нормативных актов определены требования к поведению полицейского в профессиональной деятельности. В контексте формирования профессиональной ответственности у будущих офицеров полиции конкретизиро-

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному етапі державотворення інтеграція України до Європейського Союзу визнається неодмінно складовою подальшої демократизації нашої країни, формування громадянського суспільства. Тому радикальні соціально-економічні перетворення, що відбулися за останнє десятиліття, спричинили як позитивні, так і негативні зміни в сучасному українському суспільстві. Це, перш за все, стосується підготовки поліцейських в умовах реформування освіти МВС України відповідно до європейських стандартів. Освіта в закладах вищої освіти МВС України завжди була важливою та невід'ємною складовою підготовки поліцейських кадрів, і процес її формування та розвитку відбувався в недосконалих умовах державного будівництва в незалежній Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Пріоритетні напрями розвитку відомчої освіти на сучасному етапі державотворення у своїх роботах висвітлювали такі вітчизняні вчені, як С. Алфьоров, Я. Бондаренко, М. Горська, Т. Гриця, Т. Губанова, Г. Джагупов, М. Долгополова, І. Зозуля, М. Іншин, О. Користін, В. Лень, А. Ніколов, Д. Поштарук, В. Сокуренько, Л. Стецюк, С. Циганій, В. Черней, С. Чернявський та інші.

Різні аспекти проблеми вдосконалення підготовки майбутніх правоохоронців до професійної діяльності розглядали В. Авдєєв, В. Андросюк, М. Ануфрієв, В. Вдовюк, О. Вьюшин, О. Бандурка, А. Басов, О. Безсмертний, В. Венедиктов, Ю. Дубко, В. Дяченко, Я. Кондратьєв, Л. Криворучко, А. Кучерявий, А. Лігоцький, В. Лукашевич, В. Маріщук, О. Столяренко, О. Федоренко, Г. Юхновець, Г. Яворська та інші.

Важливо підкреслити, що професійна діяльність працівників поліції вимагає від них відповідальності як ключової якості особистості. Водночас проведений теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить про те, що проблема формування професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції у процесі фахової підготовки дотепер не ставала предметом спеціальних досліджень.

Вирішення проблеми формування професійної відповідальності курсантів як майбутніх офіцерів Національної поліції у процесі фахової підготовки дасть змогу подолати суперечність між необхідністю формування професійної відповідальності курсантів як майбутніх офіцерів поліції та недостатньою розробленістю змісту, форм і методів її формування під час навчання в закладі вищої освіти.

Мета статті – розглянути особливості підготовки майбутніх офіцерів поліції в контексті формування професійної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Взятий державою курс до Європейського співтовариства зобов'язує дослідити світовий досвід підготовки поліцейських [6, с. 289]. Важливо зазначити, що підготовка поліцейських у країнах-учасницях Шенгенської угоди має свої відмінності та особливості, а також характеризується відсутністю єдиного методологічного підходу, що зумовлено різними історичними, культурними, педагогічними традиціями та підходами. Європейські країни мають досить різні системи поліцейської освіти та навчання. Сьогодні в усіх країнах Європейського Союзу є навчальні заклади, що готують професійних поліцейських. Поліцейські академії створюють на базі Міністерств внутрішніх справ країни або під його патронатом на базі закладів вищої освіти як окремий департамент. У закладах освіти велике значення приділяється не тільки базовим навичкам поліцейських (криміналістика, слідчі дії, судово-медична експертиза тощо), а й таким загальноосвітнім предметам, як соціологія, політологія, психологія, іноземні мови, що дає можливість прирівняти освіту поліцейського до освіти в коледжі.

Підготовка поліцейських в закордонних країнах базується на таких принципах: а) орієнтація навчання на конкретний досвід. Побудова процесу підготовки має містити конкретні ситуації професійної діяльності. Це сприятиме ефективному формуванню умінь і навичок, набуттю досвіду дій у конкретних умовах, виробленню стратегії поведінки та пошуку рішень у нових ситуаціях; б) орієнтація процесу навчання на концептуалізацію. Побудова процесу навчання повинна бути конкретною та послідовною, сприяти розвитку логічного мислення та стимулювати творчі здібності до генерації нових ідей і концепцій; в) орієнтація на активне експериментування. Навчання має стимулювати активність курсантів і слухачів, сприяти самостійному пошуку рішень і дій у нестандартних умовах; г) індивідуальний підхід до курсантів і слухачів, врахування рівня їхніх знань та розвитку моральних і вольових якостей, особливостей сприйняття, мислення, пам'яті, уваги та реакцій із метою більш ефективного навчання [1].

Базова підготовка для працівників поліції (бакалавр поліцейської справи) займає від трьох до чотирьох років, далі обов'язковою є регулярна підтримка форми за допомогою професійних тренінгів і навчань. Рівень магістра поліцейської справи для отримання вищих керівних посад передбачає навчання від одного до двох років після отримання ступеня бакалавра. Також можливо опанувати поліцейську справу за скороченою процедурою за наявності вищої освіти, у такому разі навчання

займає близько двох років і зорієнтоване на здобуття практичних навичок для роботи в поліцейській службі. Весь підготовчий процес полісменів зазвичай розподіляють на три типи: 1) базова підготовка – вивчення основних навичок для здійснення поліцейських функцій (керування авто, затримання злочинців, правознавство тощо); 2) спеціалізована підготовка – додаткове навчання в різних галузях діяльності поліції (карний розшук, робота з неповнолітніми, ведення переговорів тощо); 3) навчання персоналу – серія тренінгів, передбачених для старших офіцерів поліції, які відповідають за роботу інших працівників поліції.

У багатьох державах (Великобританії, Голландії, Данії, Норвегії, Швеції та інших) для вирішення проблеми підготовки поліції проводиться велика робота з комплектування та навчання резервів серед учнівської молоді.

Законодавчо діяльність поліцейських академії регулюється законами про Міністерство внутрішніх справ і Законом «Про вищу освіту» країн-членів ЄС. Також регулювання відбувається через внутрішній статут поліцейської академії та окремими актами Міністерства внутрішніх справ [3].

Зважаючи на викладене, у кожній країні існує своя унікальна система підготовки відповідних фахівців для поліції, що склалася під впливом територіальних, історичних, політичних, соціально-економічних факторів і особливостей національних правових систем. Варто звернути увагу на те, що в ряді європейських країн навчальні заклади поліції є у межах загальнодержавної системи освіти, де підготовка кадрів поліції здійснюється на підставі загальних державних стандартів професійної освіти. В інших країнах підготовка поліцейських кадрів (за винятком керівних працівників) орієнтована на вузькопрофесійне поліцейське навчання [4].

Серед беззастережних здобутків поліцейської освіти в розвинених країнах є її висока технічна оснащеність, практична спрямованість освітнього процесу та прикладний характер наукових досліджень, навчання конкретної роботи, відпрацювання вмінь і навичок (часто доведених до автоматизму). Тут готують фахівців із конкретних напрямів діяльності, адаптованих до реальних умов професійної діяльності. Це, безумовно, той стандарт, якого повинні прагнути заклади вищої освіти МВС України. Водночас загальноосвітня, теоретична підготовка, світоглядний аспект у закордонній практиці певною мірою поступаються вітчизняній. І це не можна вважати недоліком, котрий треба долати. З багатьох позицій відомчої освіти доцільно «тягтися» до західного рівня, але чимало є таких вітчизняних здобутків, які треба зберігати, примножувати, використовувати та вдосконалювати [5, с. 378]. Насамперед, це стосується проходження практики не лише в

органах Національної поліції, а, наприклад, у суді. Це сприятиме більш якісній професійній підготовці слідчих та оперативних працівників.

Зокрема, у курсантів, які проходять практику, з'явиться реальне власне бачення, розуміння ставлення суддів до виконання своїх службових обов'язків, їхньої співпраці з працівниками прокуратури, слідчими, ознайомлення з діяльністю адвоката в судовому процесі. Ба більше: у курсантів з'явиться розуміння важливості справи, її соціального значення, підвищиться відданість обраній професії [2].

Професія «поліцейський» є однією з найскладніших професій сучасного суспільства, оскільки вимагає від її суб'єкта здатності з високою ефективністю вирішувати професійні завдання, що пов'язані з ризиком для життя, з обмеженістю часу реагувати на ту чи іншу ситуацію, з високим рівнем відповідальності за свої дії. Тому під час розроблення Концепції щодо вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії особливу увагу треба приділяти правничим школам із специфічними умовами навчання, беручи до уваги той факт, що одним із головних завдань поліції є охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства та держави.

Одним із найважливіших завдань фахової освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців Національної поліції, що володіють відповідальною професійною поведінкою, здатні осмислювати та добровільно брати на себе відповідальність за прийняті рішення та результат своїх професійних дій.

Згідно з Правилами етичної поведінки поліцейських, затвердженими наказом Міністерства внутрішніх справ України 9 листопада 2016 р. № 1179, під час виконання службових обов'язків поліцейський повинен:

- неухильно дотримуватися положень Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

- професійно виконувати свої службові обов'язки, діяти лише на підставі, у межах повноважень і в спосіб, що визначені Конституцією, законами України, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, міжнародними договорами України, а також цими Правилами;

- поважати й не порушувати прав і свобод людини;

- виявляти повагу до гідності кожної людини, справедливо та неупереджено ставитися до кожного, незважаючи на расову чи національну належність, мову, стать, вік, віросповідання, політичні чи інші переконання, майновий стан, соці-

альне походження чи статус, освіту, місце проживання, сексуальну орієнтацію або іншу ознаку;

- поводитися стримано, доброзичливо, відкрито, уважно та ввічливо, викликаючи в населення повагу до поліції й готовність співпрацювати;

- контролювати свою поведінку, почуття та емоції, не дозволяючи особистим симпатіям або антипатіям, неприязні, недоброму настрою або дружнім почуттям впливати на прийняття рішень і службову поведінку;

- мати охайний зовнішній вигляд, бути у встановленій формі одягу;

- дотримуватися норм ділового мовлення, не допускати використання ненормативної лексики;

- зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, та інше.

Виконання вказаних службових обов'язків передбачає високий рівень розвитку в офіцерів органів Національної поліції професійної відповідальності.

Невипадково у вітчизняній Національній рамці кваліфікацій (НРК) результати навчання (компетентності) співвідносяться з категорією «відповідальність». У документі результати навчання описано в чотирьох категоріях-дескрипторах: *знання, уміння, комунікація, автономність і відповідальність*.

Знання визначаються як осмислена та засвоєна суб'єктом наукова інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності. Знання поділяються на емпіричні (фактологічні) та теоретичні (концептуальні, методологічні).

Уміння визначаються як здатність застосовувати знання для виконання завдань і вирішення завдань і проблем. Уміння поділяються на когнітивні (інтелектуально-творчі) та практичні (на основі майстерності з використанням методів, матеріалів, інструкцій та інструментів).

Комунікація визначається як взаємозв'язок суб'єктів із метою передачі інформації, узгодження дій, спільної діяльності.

Автономність і відповідальність визначаються як здатність самостійно виконувати завдання, вирішувати завдання та проблеми й відповідати за результати своєї діяльності.

Причому згідно з матрицею відповідності визначених освітньо-професійною програмою компетентностей дескрипторам НРК (Методичні рекомендації щодо зіставлення кваліфікацій із Національною рамкою кваліфікацій України: проект від 5 березня 2015 р.) кожна компетентність поєднує всі чотири категорії результатів навчання.

Наприклад, відповідно до освітньої програми бакалавра спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність» галузі знань 26 – «Цивільна безпека» фахівець повинен оволодіти загальними та фаховими компетентностями.

До загальних компетентностей належать такі: конституційно-правова компетентність, загальнокультурна, мовленнєва, соціально-психологічна, екологічна, документознавча, компетентність у сфері долікарської допомоги, компетентність у сфері судової медицини та психіатрії, компетентність у сфері трудового права, міжнародно-правова компетентність.

До спеціальних (фахових) компетентностей належать такі: кримінально-правова, кримінально-процесуальна, адміністративно-правова, адміністративно-процесуальна, цивільно-правова, цивільно-процесуальна, господарсько-правова, кримінологічна, криміналістична, компетентність у сфері дотримання прав і свобод людини в діяльності органів Національної поліції України, тактико-спеціальна, компетентність у сфері інформаційно-телекомунікаційних систем, компетентність у сфері здійснення фізичного впливу, застосування спеціальних засобів і застосування вогнепальної зброї, компетентність у сфері адміністративної діяльності Національної поліції України.

Нормативний зміст підготовки поліцейських сформульований термінами результатів навчання:

1. Здатність здійснювати превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень.

2. Здатність вживати заходів із метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень і припиняти виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення.

3. Здатність вживати заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення.

4. Здатність здійснювати своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події.

5. Здатність здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності.

6. Здатність здійснювати розшук осіб, які переходять від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, які ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом.

7. Здатність у випадках, визначених законом, здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймати рішення про застосування адміністративних стягнень і забезпечувати їх виконання.

8. Здатність доставляти у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення.

9. Здатність вживати заходів для забезпечення публічної безпеки та порядку на вулицях, площах,

у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських і річкових портах, інших публічних місцях.

10. Здатність регулювати дорожній рух і здійснювати контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі.

11. Здатність вживати всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної та медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я.

12. Здатність вживати заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе, та встановлювати особу за невпізнаним трупом.

13. Здатність забезпечувати безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом.

14. Здатність у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснювати контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживати заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі.

15. Здатність вживати заходів для запобігання та припинення насильства в сім'ї.

16. Здатність на договірних засадах здійснювати охорону фізичних осіб та об'єктів права державної, приватної, комунальної власності у випадках і порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами.

17. Здатність надавати юридичну допомогу у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

18. Здатність здійснювати контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил і порядку зберігання та використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ.

19. Здатність сприяти забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості.

20. Здатність виконувати в межах компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних

органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону та міжнародних договорів України.

Висновки. Формування професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції доцільно розпочинати під час навчання курсанта в закладі вищої освіти. На розвиток професійної відповідальності мають бути спрямовані зміст, методи та форми організації як освітнього процесу, так і виховна робота. З цієї метою необхідно розробити та створити певні педагогічні умови, спрямовані на формування професійної відповідальності як особистісної якості фахівця.

Перспективними напрямками подальших наукових пошуків є виокремлення й обґрунтування відповідних педагогічних умов та їх подальше запровадження в освітній процес закладу вищої освіти МВС України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Губанов А.В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности. М.: МАЭП, 1999. 288 с.
2. Зозуля І.В. Теорія і практика реформування системи МВС України: монографія. Х.: «Харків юридичний», 2008. 480 с.
3. Паршикова А.В. Процедури підготовки поліцейських в країнах-членах ЄС (навчальні заклади та програми, стандарти оцінки, законодавче регулювання): Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. Інтернет Програми USAID «РАДА» 2015–2016 рр.
4. Суценок В.М. Сучасні проблеми реформування юридичної освіти і науки в Україні. Наукові праці. наук.-метод. журнал. Політичні науки. Правознавство. 2007. Т. 69. Вип. 56. С. 184–187.
5. Циганій С.О. Професійно-правова підготовка поліцейських в Україні та в зарубіжних країнах URL: <file:///C:/Users/Serg/Downloads/10176-26346-1-SM.pdf>.
6. Черненко А.П. Європейський досвід підготовки поліцейських та можливість його використання в Україні. Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпротеровськ, 17 березня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 566 с.